

Fugleglæde. Af Niels Andersen

Lærkelængsel

Vi skal huske på vores glæde over fuglene.

Når du ser og hører Sanglærken stige til vejs med de første lovende sangstrofer den 14. februar, så ved du, at det er årets bedste dag. Sanglærken er vendt tilbage sammen med lyset, nu er forventning den styrende følelse i forårets dagbog. Mange oplevelser venter. Foto: Poul Brugs Rasmussen.

Når man er ornitolog, starter det hele selvfølgelig med fuglene. Og jeg indrømmer gerne, at Sanglærken har en helt speciel plads i mit liv. Jeg kan næsten få en tåre i øjet, når jeg hører den første lærkesang i februar. Jeg har ofte taget mig i at udbryde højt for mig selv ved en sådan lejlighed: ”Åh, hvor jeg dog elsker den fugl, hvor har jeg dog savnet dig”. Jeg har ransaget mit inderste og fundet ud af, at for mig er foråret lykkeligst, jo mere lærkesang der trænger ind gennem øregangen. Simpel fugleglæde, lærkeglæde. Det er gennem de helt almindelige fugle, at vi får de største og livslængste oplevelser. Jeg kan i vintermørket ligge søvnløs på min pude og få lærkelængsel. Og bliver jeg i lærkesæsonen grebet af lærkelængsel, må jeg hurtigt afsted, ud til strandengen, ud til det marklandskab, hvor der stadig er lærker at finde. Og i februar har min cykel sin egen vilje, den tvinger mig ud til de åbne kystnære strandenge, til Thurø Rev eller til Monnet for at hilse på de første fynske forårsbebudere: Sanglærken, Viben og Stæren.

Fra nationalfugl via Danmarks Naturkanon til den røde liste

Sanglærken var tidligere vores almindeligste fugl og dens tilstedeværelse har betydet meget for mange mennesker. Helt tilbage i 1926 blev det foreslået, at gøre Sanglærken til vores nationalfugl. Det skete dog først i 1960. Her følger historien, der nok tåler en gentagelse. Dette år udsendte Det internationale

Fuglebeskyttelsesråd, nu Birdlife International, efter en kongres i Tokyo i Japan en henvendelse til alle stater, hvori der var en opfordring til at vælge hver sin nationalfugl.

Omkring 25 lande fulgte opfordringen. Her i Danmark fastlagde Undervisningsministeriet på initiativ af den danske komite og fabrikant Bøje Benzons i samråd med Københavns Universitets rektor, professor Carl Iversen, at Sanglærken var Danmarks nationalfugl. Det skete formentlig ud fra de kriterier, at den var udbredt over hele landet, kendt af enhver og med sin tilknytning til landbrugslandet, spejlede den endnu ved indgangen til 1960'erne hele datidens Danmark. Året efter 1961 slog den navnkundige Svend Kaulberg hovedet på sømmet. Mange husker ham måske endnu fra "Dagens Fugl" i Danmarks Radio: "Lærken bør nu, da storken er ved at forsvinde, kåres som vor nationale fugl. Den er Danmarks almindeligste fugl. Den synger sig ind i vore hjerter, fylder os med en sær, stille rigdom i sindet. Den må vi kunne lære meget mere af".

Sanglærken blev valgt som vores nationalfugl i 1960, næppe på grund af det markante udseende, selvom fuglen nu er ganske smuk. Snarere fordi den afspejlede Danmark som bondesamfund og var en længe ventet forårsbebuder. Samtidig var den en af vores almindeligste fugle og dens jublende sang var højt skattet. Foto: Bent Staugaard.

Derved blev det så. Sanglærken som nationalfugl gik dog hurtigt i glemmebogen. Indtil temaet med en nationalfugl senere blev taget op af et andet DR-koryfæ, nemlig Poul Thomsen, der gennem en række udsendelser under titlen "Dus med dyrene" i sommeren 1984 i fjernsynet ligefrem gennemførte en afstemning for at finde frem til Danmarks nationalfugl. Seerne kunne stemme om fem på forhånd udvalgte kandidater, som blev præsenteret af hver sin "advokat". De fem arter var udvalgt, fordi de fandtes udbredt over hele landet og havde en særlig betydning/tilknytning for det danske område.

Ved offentliggørelsen d. 11. august 1984 var der afgivet hele 233.635 (!) stemmer således: Knopsvane 123.336 stemmer, Sanglærke 50.325 stemmer, Vibe 45.442 stemmer, Stær 10.467 stemmer og Ravn 4.065 stemmer. De massivt høje stemmetal må perspektiveres af, at dette altså foregik før Facebook og andre sociale mediers tilstedeværelse. Det vidner i høj grad om, at udsendelserne var enormt populære, det være sig værten Poul Thomsen, men også, at selve dyremet med konkurrencen simpelthen optog danskerne. Afstemningens folkelige appel understreges yderligere af, at de fem kandidatarter udkom som en serie frimærker efterfølgende.

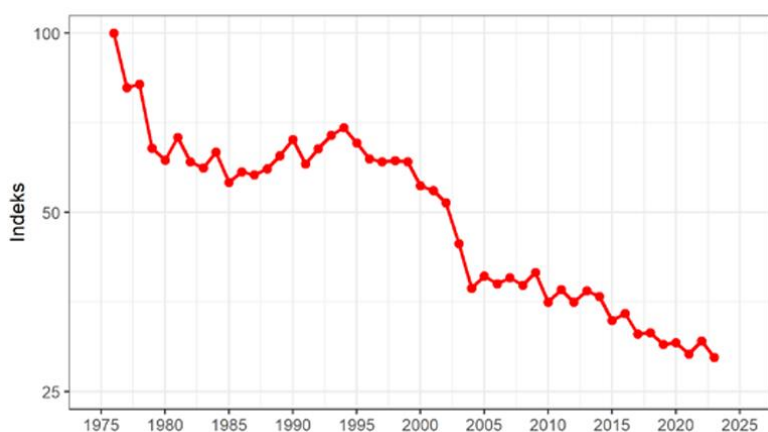
En frimærkeserie med de 5 kandidater til Danmarks Nationalfugl blev udgivet efter *Dus med dyrene*: Ravn, Stær, Knopsvane, Vibe og Sanglærke.

Tv-seernes dom var således klar. Og det til trods for, at Knopsvanen næsten var uddød i 1920'erne, hvor kun en af vores allerældste artsfredninger fra 1928 reddede dens beskedne bestand på nogle få par. Senere er Knopsvanen som bekendt blevet betydelig mere almindelig og den danske bestand udgør nu en så vigtig international bestand, at vi har et særligt nationalt ansvar for at sikre den gode forhold.

I anden og senere sammenhæng kom en fynsk Sanglærke på frimærke.

I dag er Sanglærken ganske vist udbredt over hele (ager)landet, men i antal er den gået så meget tilbage, at den ved seneste rødlistebedømmelse er indplaceret som næsten truet. Før placeringen på den danske rødliste, nåede Sanglærken dog som en af blot 12 fuglearter at komme på Danmarks naturkanon. I øvrigt sammen med de andre af overfor nævnte arter fra "*Dus med dyrene*", bortset fra Ravnen. Over de seneste 50 år er der sket en ret dramatisk reduktion af de ynglende Sanglærkers antal, så der nu kun er 28 % tilbage.

Sanglærkens deroute som ynglefugl gennem de seneste 50 år opgjort ud fra de årlige punkttællinger. Bestandsstørrelsen er angivet som indeks, hvor første optællingsår er sat til 100. Kilde: DOF's punkttællingsrapport.

Som tommelfingerregel vil Sanglærken gå tilbage med kun et kuld flyvedygtige unger på vingerne i løbet af en ynglesæson, opretholde bestanden med to kuld og endelig gå frem, hvis ynglesæsonen resulterer i tre kuld flyvefærdige unger. Man regner med, at den danske bestand af Sanglærker nu tæller 660.000 par.

I midten af 1970'erne var der altså næsten fire gange så mange Sanglærker i vort land. Så ikke så underligt, at etnozoologen V. J. Brøndegaard i fuglebindet af sin enestående bogserie *Folk og fauna* fra 1985 ofrede Sanglærken mest plads med hele 15 sider. Der er altså blevet tre-fire gange så langt mellem vores elskede lærker og lærkesangen lyder efterhånden tyndt i vores landbrugsland. Mange steder er antallet stærkt fortyndet, eller skal vi sige fortrængt fra det danske landbrugsland. Sangens lydtapet ude i agerlandet er blevet stadig mere hullet.

Vejrtrækfuglen

Lærken blev af befolkningen på landet elsket og kendt som forårsbebuder. I modsætning til standfuglen Gråspurven, som jeg sidst her på DOF-Fyns hjemmeside ([her](#)) bekendte min fugleglæde til. Lærken er en vejrtrækfugl, der kun flyver syd på og væk fra Danmark, når vinteren bliver for streng. Derfor svinger den vinterforekomst meget fra år til år. Den overvintrer mest i marskegnene i det sydvestlige Jylland og kun sjældent i det fynske område. Der er næppe heller så meget føde at hente på de fynske vintermarker at det kan udgøre en god overlevelsestrategi. Vintergrønne marker og landbrugets effektivisering med minimering af spildkorn, gør livet surt for en frøspiser. Undersøgelser over vinterfødekilder for fuglene har vist, at antallet af frø på vinterstub pr m² over det seneste århundrede er faldet fra knap 2000 til nu næsten ingen. Og for at gøre Sanglærken mæt, viser danske undersøgelser i den forbindelse, at der pr m² skal være 450 frø til stede. Det skal vi helt tilbage til 1980 for at finde. En sjov engelsk iagttagelse viser, at en overgang fra frø til plantedele i vinterperioden, fx grønt græs eller spiret korn, gav Sanglærkens ekskrementer en slående lighed med de kendte gåselort, i lille format, forstås.

Lærken i navnet

Også lærke i navnet, vidner om lærkens tætte forhold til mennesket. Som pigenavn kendes Lærke fra slutningen af 1800-tallet, men var relativt sjældent indtil 1970'erne, hvor det ligefrem blev et modenavn. I 2009 var Lærke faktisk det fjerdemest populære navn til nyfødte piger. I 2024 bar 10.669 danskere Lærke som første fornavn. Til efternavn hedder 291 danskere Lærke. Det overgås dog langt af den tyske form Lerche, dem er der over 800 af.

Lærkevej er det mest populære vejnavn i Danmark. Her i Stenstrup, hvor det omgivende kvarters veje dog er hentet i træernes verden. Lærketofte fra Skårup har nok sit navn fra fuglen da en toft er et ubebygget område. I Skårup ligger Lærketofte dog i et nu fuldt udbygget parcelhuskvarter. Fotos: Niels Andersen.

Som gade- eller vejnavn er Lærkevej det mest populære vejnavn i Danmark. Der findes 214 Lærkeveje. På andenpladsen ligger Birkevej, så måske har Lærkevej høstet popularitet fra både lærketræet og lærkefuglen. 3. pladsen indehaves i øvrigt af Vibevej. Som stednavn har vi på Fyn Lærkedal og Lærkegaard, men mange stednavne er, i øvrigt ligesom efternavnet ofte blevet fortysket som Lerche. Lærkens bagklo eller spore på bagtåen har givet navn til planten lærkespore. Blomstens bagudrettede nektarspore er buet og med tyk spids. En anden forklaring er lidt søgt, at blomstringen længere sydpå

falder sammen med lærkens ankomst og at det "latinske" slægtsnavn (græsk korydalis) betyder Toplærke, samt at blomstens ene kronblad kan minde om en fjertop.

© Leif Sørensen

Her ses Sanglærkens lange bagklo, sporen, som er næsten lige. Det er selvfølgelig praktisk, når fuglen ofte færdes i tæt vegetation. Foto: Leif Sørensen.

Hulrodet lærkespore. De enkelte blomster ender i en nektarspore, der ikke er ulig en rigtig lærkespore. Foto: Niels Andersen

Sangskatten, lærkereder, Aakjær og TV-2

Du kan synge om lærken i talrige danske sange. Faktisk synes lærken at være den mest omtalte fugl i dansk lyrik og sangskat. Kendte og slidstærke er fx sangene: "*Det er lærkernes tid*", "*Velkommen Lærkelil*" og "*En lærke letted*, og tusind fulgte, og straks var luften et væld af sang". Den sang blev et produkt af den tyske besættelse af Danmark under Anden Verdenskrig.

Ikke mindst "*Jeg ved en lærkerede*" fra 1921 er en børnelitterær klassiker og kendt af alle børn såvel som af voksne. Endda oversat til engelsk og medtaget i '*The EU Songbook*'. Blandt i alt har 164 sange, som folk i EU's 27 lande tilsammen har vurderet som deres største *bangere*. Sangene er udvalgt i de seks kategorier: Kærlighedssange, natur og årstider, frihed og fred, folkeviser, sange om tro og børnesange. Det er i

sidstnævnte kategori vi finder "*Jeg ved en lærkerede*", som på engelsk hedder: "*I know two larks are nesting*". Tekst: Harald Bergstedt. Musik: Carl Nielsen.

Lidt mærkeligt er det måske, at netop lærkereden er blevet så kendt, for hvor mange har overhovedet set en lærkerede? Jeg selv kun en gang og det ligger mere end 50 tilbage, det skete på Vestfyn. Ja, jeg husker det så tydeligt, at jeg både kan sted- og tidsfæste det. Jeg tog dengang et billede af de to gamle fugle, der fløj tæt omkring for at fodre ungerne. Men i virkeligheden løber lærkeungerne af reden efter blot 10 dages ophold og lang tid førend de er flyvedygtige.

Længe før flyvefærdighed løber lærkeungerne af reden, så tidsrummet med "i reden er der unger" er blot 10 dage. Det kan være en praktisk overlevelsesforanstaltning. Foto: Niels Andersen.

I mit landbo-barndomshjem stod Jeppe Aakjærs "*Rugens Sange*", som udkom første gang i 1906. I barndomshjemets udgave var der 57 digte, i de 21 er lærken nævnt, flere endda både to og tre gange. Viben nævnes 9 gange. *Rugens Sange* er en af Danmarks mest læste digtsamlinger, som i 18 udgaver er trykt i 125.000 eksemplarer. Mange af digtene er blevet folkekære og sat i musik af de fire fynske komponister Ring, Laub, Aagaard og Nielsen. I "*Jeg er havren*" hedder en linje "*Jeg er Lærkesangen paa et Straa*", dette tema tages 119 år senere op af Steffen Brandt og TV-2 i åbningssangen på albummet "*Som om vi ikke har mere at sige*", hvor det i "*De græder i Jylland*" hedder "*Vi er alle lærkesangen på et spinkelt strå*". Albummet udkom i marts i år.

Hvad lærkesangen kan

I februar vender Sanglærken tilbage til Danmark i større tal og de første spæde sangstrofer vækker fugleglæde og begejstring for den utålmodige. Det sker når dagslyset er ved at vendt tilbage og alt i naturens dagbog endnu er præget af forventningens glæde.

Det ord, der går igen, når de mange digtere gennem tiden lovpriser lærkesangen er *jublende*. Blicher skriver om lærkens jubelsange i Trækfuglene fra 1838, Chr. Richardt i 1868 (*Velkommen Lærkelil*) ... med jubelsang, Skjoldborg i 1897 (*Når vinteren rinder i grøft og i grav*): Jeg lytter til vårens syngende kor, til lærken, den jublende glade.

Det er, hvad Lærkesangen kan, vække følelser så jublende glade!

På mindestenen for St. St. Blicher i Lysgaard nær Viborg er nederst citeret nogle linjer fra et af Blichers hyldestigte til lærken: "Den unge Lærkes foraarssang" fra 1847. Foto: Niels Andersen.

Selvom Sanglærken nok i Danmark havde sin storhedstid i forrige århundrede, så gør jeg gerne Severin Petersen ord til mine, han skrev i "Vore Sangfugle" (3. udg. 1905): "Sanglærken, markarbejderens trofaste, udholdende sanger, om hvem det i særlig grad gælder, at den er manges ven og ingens fjende ... lærkens glade frejdige sang, hvis grundtone er fred – fred med sig selv og fred med andre".

Nogle ting er ikke bundet op på bestemte tidsperioder. Fugleglæden, fx eller Lærkelængslen.